

С Т А Н О В И Щ Е

От: доц. д-р Бойка Николова Брезоева
УНСС – София, катедра „Счетоводство и анализ“
Научна специалност: Счетоводна отчетност, контрол и анализ на стопанската дейност

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен **„доктор“** по научна специалност в УНСС.

Автор на дисертационния труд: *Ейона Астрим Дучи*
Тема на дисертационния труд:
„Стратегическо управленско счетоводство – еволюция, техники и приложение в големите предприятия в Албания“ (Strategic Management Accounting (SMA) – Evolution, Techniques and Application in the Large Enterprises in Albania)

Основание за представяне на становището: участие в състава на научното жури по защита на дисертационния труд съгласно Заповед 506/26.02.2024 г. на Ректора на УНСС.

1. Информация за дисертанта

Дисертантката е гражданин на Република Албания. Тя се е обучавала по докторска програма към катедра „Счетоводство и анализ“ към Финансово-счетоводния факултет на УНСС по научна специалност „Счетоводна отчетност, контрол и анализ на стопанската дейност“ (Счетоводна отчетност и анализ), професионално направление 3.8. *Икономика* съгласно Заповед на Ректора на УНСС № 487/21.02.2020 г. Обучението е осъществено в докторантура на самостоятелна подготовка срещу заплащане през периода 21.02.2020 г. – 05.02.2023 г.

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд

Представеният дисертационен труд е разработен на английски език с превод на автореферата на български език и е в обем от 198 страници и

приложения в 15 страници. Състои се от увод, три глави, заключение и 4 приложения, както и използвана библиография с 424 заглавия.

Дисертационният труд е на тема, даваща възможност за изследване на въпросите, свързани със стратегическото управленско счетоводство в условията на икономическа глобализация, развитие на информационните технологии и необходимостта от устойчиво развитие.

Темата е актуална, тъй като в съвременните условия мениджмънтът все повече се нуждае от управленско счетоводство, което да подпомага процеса на стратегическия анализ и стратегическите решения в компаниите. В научната литература обаче няма единство по отношение на същността на стратегическото управленско счетоводство и систематизацията на неговите методи (техники). Това обстоятелство дава възможност на автора на дисертационния труд за по-обстойно изследване и достигането на важни изводи и заключения.

Дисертационният труд е разработен в съответствие с изискванията за докторска дисертация. Той е с ясна структура и методика на изследването. Аргументирано са изведени изводи от направения литературен обзор и са представени резултатите от проведеното емпирично проучване. На тази база са направени съответните обобщения и са очертани насоки за бъдещи изследвания.

Целта на изследването в дисертационния труд е да се разработи цялостна съгласувана обща рамка от основните методи (техники) на стратегическото управленско счетоводство и да се оцени нейното качество в големите предприятия в Албания.

Обектът, предметът на изследването, целта и задачите са ясно дефинирани. Всички те са свързани със стратегическото управленско счетоводство.

Тезата на дисертационния труд е ясно формулирана и подкрепена от резултатите от емпиричното изследване, а именно, че степента на използване на методите на стратегическото управленско счетоводство в големите предприятия в Албания се обуславя от редица вътрешни и външни фактори, които трябва да бъдат взети под внимание при изграждането на счетоводната система, за да се усъвършенства техният потенциал за повишаване на резултатите от дейността на организацията.

Дисертантката е използвала и цитирала внушителен по брой заглавия на публикации от автори по темата на дисертационния труд, което ѝ е позволило да направи свои изводи и обобщения.

3. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати

От направения прочит на дисертационния труд може да се изведат като постигнати от дисертантката следните научни и научно-приложни резултати:

1. Дефинирано е стратегическото управленско счетоводство въз основа на систематичен литературен преглед на развитието на неговата концепция в исторически и логически план.

2. Открито е спецификата на стратегическото управленско счетоводство като интердисциплинарна област, която съчетава в себе си счетоводство и управление с акцент върху стратегическото управление; то съдържа и елементи от маркетинга, тъй като се осигурява информация за пазари, цени, конкуренти, потребителско търсене и др.

3. Формулирана е цялостна обща рамка основните методи (техники) на стратегическо управленско счетоводство, предложени в съществуващата литература по управленско счетоводство.

4. Направената е систематизация на методите, предлагани от различните автори, в 7 групи в зависимост от фактори като (1) калкулиране, (2) планиране, контрол и оценка на резултатите от дейността, (3) вземане на стратегически решения (4) счетоводство на конкурентите и (5) счетоводство на клиентите. Пояснен е съставът на всяка група от метод

5. От проведеното емпирично изследване е открито степента на приложение на техниките на стратегическото управленско счетоводство в големите предприятия в Албания, опериращи в нефинансовия сектор.

Посочените резултати произтичат от поставените в увода задачи, което означава, че те са постигнати и са в съответствие с целта на дисертационния труд.

4. Оценка на научните и научно-приложни приноси

Съдържанието на дисертационния труд и резултатите от проведеното емпирично изследване ми дават основание да приема посочените от дисертантката научни и научно-приложни приноси, свързани с постигнатите резултати, както следва:

1. Изведена е нова, по-широка дефиниция за стратегическото управленско счетоводство въз основа на систематичен литературен преглед на историческото и логическо развитие на концепцията за стратегическо управленско счетоводство.

2. Чрез критичен анализ и синтез на основните методи на стратегическото управленско счетоводство, предложени в научната литература, е предложена свързана рамка от техники на стратегическото управленско счетоводство, която има потенциала да допринесе за

внедряване и по-интензивно използване на методите на стратегическо управленско счетоводство в Албания и извън нея, за намаляване на различията между теорията и практиката, улесняване на по-нататъшното развитие на стратегическото управленско счетоводство, както и по-доброто му разбиране.

3. Предложената рамка от методи на стратегическото управленско счетоводство е обоснована като потенциален източник на конкурентно предимство, тъй като направлява избора на оптимална комбинация от техники на стратегическото управленско счетоводство, както и организационните промени, необходими за оценка и внедряване на тези методи.

4. Чрез използване на емпиричен анализ на големите предприятия в Албания е идентифицирано влиянието на околната среда, човешките ресурси и организационните фактори върху прилагането на предложената рамка от методи на стратегическото управленско счетоводство.

5. Изследвани са присъщите ползи и ограничения от прилагането на методите на стратегическото управленско счетоводство от големите предприятия в Албания. Изведен е важният извод, че съществува голям потенциал за бъдещо приложение на методите на стратегическото управленско счетоводство в големите предприятия в Албания и за по-нататъшно изследване на установената положителна връзка между средното ниво на използване на методите на стратегическото управленско счетоводство и резултатите от дейността на предприятието.

5. Оценка на публикациите по дисертацията

В автореферата са посочени 4 публикации по темата на дисертацията, едната от които е в научно списание, реферирано в Scopus. С това необходимите минимални национални изисквания за кредити от публикации са изпълнени. Посочените публикации са в периода 2021-2022 г. и отразяват резултатите от работата на дисертантката по темата.

6. Оценка на автореферата

Авторефератът е разработен съгласно изискванията, отразява вярно основните резултати, постигнати в дисертацията, и дава вярна представа за съдържанието и качеството на дисертационния труд.

7. Критични бележки, препоръки и въпроси

Дисертационният труд е плод на задълбочено изследване на темата за стратегическото управленско счетоводство от страна на дисертантката, за което несъмнено е допринесло и активното съдействие на научния й

ръководител. Предвид на обстоятелството, че практическата приложимост на методите на стратегическото управленско счетоводство и в България не е на по-различно ниво в сравнение с това в Албания, бих препоръчала в бъдеще докторантката и научният ѝ ръководител да помислят за съвместно емпирично изследване и публикация по този въпрос.

Също така си позволявам да задам следните въпроси, на които дисертантката да отговори на защитата на дисертационния си труд:

- 1) Какво е Вашето обяснение – защо счетоводителите с по-висока степен на квалификация са по-малко склонни да използват методи на стратегическото управленско счетоводство?
- 2) По отношение на метода „калкулиране на база целева себестойност“ (Target costing) бихте ли описали по какъв начин се определя целевата себестойност и в кой етап от жизнения цикъл на продукта тя може да бъде постигната?

8. Заключение

Дисертационният труд съдържа научни и научно-приложни приноси и резултати, които представляват принос в науката и отговарят на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ) и Правилника за прилагане на ЗРАСРБ.

Предвид гореизложеното убедено давам своята **положителна оценка** за дисертационния труд и предлагам на научното жури да присъди образователната и научна степен доктор на Ейона Астрит Дучи в област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки; професионално направление: 3.8. Икономика; научна специалност: „Счетоводна отчетност, контрол и анализ на стопанската дейност“.

София,
09.04.2024 г.

Подпис:

UNIVERSITY OF NATIONAL AND WORLD ECONOMY

OPINION

By: *Assoc. Prof. Dr. Boyka Nikolova Brezoeva*
UNWE, Department of Accounting and Analysis
Scientific specialty: “Accounting, control and analysis of economic activity (accounting and analysis)”.

Subject: **A PhD Dissertation**, “Accounting, control and analysis of economic activity” (accounting and analysis) at the University of National and World Economy (UNWE).

Author of the dissertation: *Ejona Astrit Duçi*
Dissertation title: *“Strategic Management Accounting (SMA) – Evolution, Techniques and Application in the Large Enterprises in Albania”*

The reason for submitting the opinion: participation in the Scientific Committee for the defence of the dissertation according to Order No. 506/26.02.2024 of the Rector of UNWE.

1. Information about the PhD candidate

The PhD candidate is a citizen of the Republic of Albania. She has been studying in the PhD programme at the Department of Accounting and Analysis at the Finance and Accounting Faculty of UNWE, in the scientific specialty “Accounting, Control and Analysis of Economic Activity” (Accounting and Analysis), professional field 3.8. Economics according to the Order of the Rector of UNWE No. 487/21.02.2020. The training was carried out in a PhD programme in an individual form during the period 21.02.2020 - 05.02.2023.

2. General characteristics of the dissertation

The dissertation paper is written in English with a translation of the abstract into Bulgarian and contains 198 pages and 15 pages of appendices. It

consists of an introduction, three chapters, a conclusion and 4 annexes, as well as a bibliography with 424 titles.

The dissertation is on a topic that provides an opportunity to explore issues related to strategic management accounting in the context of economic globalization, information technology development and the need for sustainable development.

The issue is topical, because in the current conditions managers increasingly need management accounting to support the process of strategic analysis and strategic decision making in companies. However, there is no unity in the scientific literature regarding the nature of strategic management accounting and the systematization of its techniques. This fact gives the author of the dissertation the opportunity for a more comprehensive study and for reaching important conclusions and implications.

The dissertation paper is developed in accordance with the requirements for a PhD dissertation. There is a clear structure and research methodology. Justified conclusions are drawn from the literature review and the results of the empirical study are presented. On that basis, relevant generalizations are made and directions for future research are outlined.

The general aim of this study is to develop a cohesive framework of the basic SMA techniques (SMAT) and to evaluate its quality in Albanian large enterprises.

The object, the subject, the aim and the objectives of the study are clearly defined. They are all related to strategic management accounting.

The dissertation thesis is clearly formulated and supported by the results of the empirical study, namely that the extent of SMAT usage is contingent on a number of internal and external factors that have to be considered in the design of the accounting system in order to improve their potential for enhancing the organizations' performance.

The PhD candidate has used and referred to an impressive number of titles of publications by authors on the topic of the dissertation, which has allowed her to draw her own conclusions and generalizations.

3. Evaluation of the obtained scientific and applied results

From the reading of the dissertation paper the following scientific and applied results can be deduced as achieved by the PhD candidate:

1. SMA is defined based on a systematic literature review of the historical and logical development of its concept.
2. The features of SMA as an interdisciplinary field that combines accounting and management with an emphasis on strategic management is

highlighted; it also contains elements of marketing as it provides information on markets, prices, competitors, consumer demand, etc.

3. An overall general framework of the main SMA techniques available in the existing management accounting literature is formulated.

4. A systematization of SMA techniques, proposed by different authors, is presented into 7 groups depending on factors such as (1) costing, (2) planning, control and performance evaluation, (3) strategic decision making, (4) competitor accounting and (5) customer accounting. The composition of each cluster of techniques is explained.

5. From the empirical study conducted, the extent of application of SMA techniques in Albanian large enterprises operating in the non-financial sector is highlighted.

The above results stem from the objectives set in the introduction, which means that they have been achieved and are in line with the general aim of the dissertation paper.

4. Evaluation of the scientific and applied contribution

The dissertation text and the results of the empirical study give me grounds to accept the scientific and applied contributions related to the results as follows:

1. A new broader definition of Strategic Management Accounting is derived based on a systematic literature review of the historical and logical development of its concept.

2. Through a critical analysis and synthesis of the main SMA Techniques proposed in the existing literature, a cohesive Framework of SMA Techniques is proposed, which has the potential to contribute to: adopting and more intensively using SMA Techniques in Albania and beyond; reducing the reality gap between theory and practice; facilitating the further development of SMA as well as its better understanding.

3. The proposed Framework of SMA Techniques is justified as a potential source of competitive advantage for the enterprises as it guides the selection of an optimal combination of SMA Techniques as well as the organizational changes needed to evaluate and adopt these techniques.

4. Using a contingency theory-based empirical analysis of Albanian large enterprises the impact of environmental, staff, and organizational factors (contingencies) on the application of the proposed SMA Framework is identified.

5. The inherent benefits and limitations of the application of SMA techniques by the large enterprises in Albania are investigated. The important conclusion is drawn that there is great potential for future SMA application in

Albanian large enterprises and for further exploration of the positive relationship between the average SMA usage and the organizational performance.

5. Evaluation of the publications, related to the dissertation topic

The author's abstract lists 4 publications on the topic of the dissertation thesis, one of which is in a scientific journal refereed in Scopus. The necessary minimum national requirements for publication credits are thus met. The publications listed are in the period 2021-2022 and reflect the results of the PhD candidate's work on the topic.

6. Evaluation of the author's abstract

The author's abstract is developed according to the requirements, faithfully reflects the main results achieved in the dissertation, and gives a true picture of the content and quality of the dissertation paper.

7. Criticism, recommendations, and questions

The dissertation thesis is a result of a thorough research of the topic of strategic management accounting by the PhD candidate, to which the active assistance of her supervisor has undoubtedly contributed. Given the fact that the practical applicability of SMA techniques in Bulgaria is not at a different level compared to that in Albania, I would recommend to the PhD candidate and her supervisor to consider in the future the opportunity for a joint empirical study and a research paper on this issue.

I would also like to ask the following questions to be answered by the PhD candidate at the dissertation defence:

- 3) What is your explanation - why are accountants with a higher degree of qualification less likely to use SMA techniques?
- 4) Regarding the Target costing method, could you describe how the target cost is determined and at which stage of the product life cycle it can be achieved?

8. Conclusion

The dissertation thesis contains scientific and scientific-applied contributions and results that constitute a contribution to science and meet the requirements of the Development of Academic Staff in the Republic of Bulgaria Act and the Regulations for its implementation.

In view of the above, I confidently give **my positive assessment** of the dissertation thesis and recommend that the esteemed Scientific Committee confer upon Ejona Astrit Duçi the educational and scientific degree "Doctor" in

science area 3. Social sciences, economics and law, professional field 3.8 Economics, scientific specialty “Accounting, Control and Analysis of Economic Activity (Accounting and Analysis)”.

Sofia,
9/4/2024

Signature:

A handwritten signature in blue ink, appearing to be 'J. K. M. M.', is written on a light blue background.